CZU: 81'25
ORCID: 0000-0003-4374-2154
DOI: 10.5281/zenodo.3566688

Dumitru APETRI
Institutul de Filologie Română
„Bogdan Petriceicu-Hasdeu"
(Chişinău)

TRADUCTOLOGIA ŞI IMAGOLOGIA: DOMENII EXEGETICE TANGENŢIALE

Translatology and Imagology: new and tangential exegetical areas

Abstract: The article promotes the idea that translatology and imagology – tangential exegetical fields. They study the artistic image as the main component of literary productions; face, appearance, identity profile of a nation or ethnic groups implanted in a certain allolingual space. The vision of the translated literary treasure, of the artworks acquired by a certain country and the insight into other particularities of the reality constitute the community of objects of study that determine the tangency of the nominated research fields. It is obvious that a nation will form an image, a picture of a certain demographic entity if it knows its literary-artistic treasure and other defining components. Therefore, translatology and imagology are responsible for ensuring the supervision of the most representative literary-artistic works in the receiving context, in line with other attributes, and to be professionally translated and interpreted.

Keywords: Image, translatology, imagology, translation, authenticity, artistic treasure, identity profile

Rezumat: În articol se promovează ideea că traductologia şi imagologia sunt domenii exegetice tangenţiale. Ele au ca obiect de studiu imaginea artistică în sens larg – component principal al producţiilor literare; chip, înfăţişare, profil identitar al unui popor sau etnii implantate într-un anumit spaţiu alolingv. Anume viziunea de ansamblu asupra tezaurului literar tradus şi a operelor de artă achiziţionate de o altă ţară constituie acea comunitate a obiectelor de studiu care determină tangenţa domeniilor de investigaţie nominalizate. Se ştie că o naţiune îşi va forma un tablou real despre o anumită entitate demografică dacă o va cunoaşte prin veritabilul ei tezaur literar-artistic şi alte componente definitorii. Prin urmare, traductologia şi imagologia au datoria să asigure supravegherea ca din contextul emitent să pătrundă în cel receptor operele literar-artistice cele mai reprezentative şi să fie traduse şi comentate profesionist.

Cuvinte-cheie: Imagine, traductologie, imagologie, traducere, autenticitate, tezaur artistic, profil identitar.

BDD-A30765 © 2019 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.187 (2026-01-07 07:34:27 UTC)

Continuă să se considere că traductologia şi imagologia sunt domenii exegetice noi. Opinia noastră este că aceste ramuri ştiinţifice pot fi determinate ca relativ noi. Noi sunt nu atît domeniile de cercetare respective, cît termenii propriu-zişi în primul rînd termenul traductologie. Ne întrebăm: dacă în ultimele 7 decenii, în diferite spaţii lingvistice europene şi nu numai au apărut numeroase studii solide şi reviste cu tematică imagologică şi traductologică, nu s-a tocit oare alura noutăţii pe care au avut-o în primele 2-3 decenii? În orice caz, aspectul noutăţii şi-a pierdut substanţial din pondere în ultimele 3-4 decenii. Este de netăgăduit amploarea care au căpătat-o exegezele de ordin traductologic şi imagologic de când există, de aceea nu vom cita nume de cercetători şi lucrări, ci ne propunem să demonstrăm că aceste domenii de cercetare sunt tangenţiale. O atare idee nu am găsit-o expusă în lucrările consultate care ne-au fost accesibile.

De cîţiva ani ne preocupă problematica de ordin traductologic ce ţine de cadrul bogat de raporturi literare româno-ruso-ucrainene şi la etapa unor concluzii căutam să răspund la următoarele întrebări: arsenalul de traduceri efectuat de ruşi şi ucraineni din literatura română şi cel realizat de români din literatura rusă şi ucraineană au adus în cadrul receptor imaginea autentică a literaturii donatoare, adică potenţialul ideatic, specificul trăirilor umane, particularităţile etnopsihologice, chipurile literare şi stereotipurile caracteristice?

Cu întrebări cam de aceeaşi natură ne confruntam şi atunci cînd luam în dezbatere şi o altă formă a contactelor literare nominalizată *reflectare artistică*, adică operele artistice ruseşti şi ucrainene inspirate de realităţile româneşti şi scrierile româneşti cu tematică rusă şi ucraineană. Meditaţiile asupra acestor fenomene ne-au dus spre gândul că traductologia şi imagologia sunt tangenţiale. Anume în cadrul dialogurilor dintre culturi, care se produc prin mijlocirea traducerilor literare şi a reflectării artistice, se face sesizată tangenţialitatea. Subscriem pe deplin la constatarea ce aparţine savantului V.A.Horev, fondatorul imagologiei în spaţiul cultural rusesc. În Introducere la lucrarea sa *Польша и поляки глазами русских литераторов* (Москва, 2005), se constată că imagologia dispune de un caracter interdisciplinar şi că interacţiunile literare trebuie percepute ca parte a dialogului dintre culturi (Полякова).

Considerentele noastre privind subiectul anunţat le vom ilustra cu exemple din cadrul dialogului intercultural româno-ruso-ucrainean, care s-a produs în sec. al XX-lea prin mijlocirea versiunilor literare şi a reflectării artistice, dar vom apela, la momentul potrivit, şi la comunicarea literelor româneşti cu cele franceze. În centrul atenţiei actului de traducere a unei opere artistice trebuie să se afle, în paralel cu alte componente importante ale textului, imaginea artistică – noţiune largă care se referă cu preponderenţă la chipul uman – constituent central şi valoros al operei literare. În plan extins putem vorbi de imaginea unei ţări, a unei culturi, naţiuni sau etnii etc. Marele critic rus, V.Belinski, menţiona într-o lucrare a sa următoarele: arta cuprinde „întreaga lume fizică şi morală”. La rîndul său, poetul român nepereche, M.Eminescu, considera că literatura şi arta sunt, în esenţa lor, nişte „oglinzi de aur ale realităţii”.

BDD-A30765 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.187 (2026-01-07 07:34:27 UTC)

De notat că la etapa actuală dispunem de mai multe studii de imagologie care aplică o optică largă asupra noţiunii de imagine. Savantul german Klaus Heitmann, în cartea *Oglinzi paralele. Studii de imagologie româno-germană*, dedică un capitol *imaginii românului* în spaţiul de limbă germană de la finele secolului XVIII până la începutul secolului XX. Asupra chipului etnic de român K. Heitmann a adoptat o viziune extinsă, de ex., particularităţile naţionale şi condiţionarea lor istorică, tipul naţional, obişnuinţele şi modul de a trăi, morala sexuală, comportarea socială, concepţia despre lume şi viaţă, virtualităţi ale specificului naţional şi prognoze în ce priveşte dezvoltarea naţiunii (Heitmann). Tot o viziune amplă asupra noţiunii de imagine aflăm şi la cercetătorul francez Jean-Louis Courriol în studiul relativ recent *Imaginea literaturii române în conştiinţa culturală franceză* (Ichim, p.333 – 346). Printr-o optică largă se distinge şi volumul *Studii de imagologie polonă* alcătuit din lucrările mai multor autori români şi străini (Geambaşu).

Este cunoscută marea importanţă pe care o are literatura artistică în crearea imaginii ţării pe care o reprezintă într-un context cultural alogen prin intermediul traducţiilor. De aici interesul părţii emitente să promoveze ce are mai valoros şi original, dar şi responsabilitatea spaţiului receptor ca, prin actul de transpunere, să nu se pomenească alterată natura originalului.

Înainte de a trece la dialogul cultural al literaturii româneşti din R.Moldova cu literatura rusă şi ucraineană avînd ca scop felul de receptare a realităţilor respective expunem cîteva considerente privind interesul literelor româneşti faţă de cultura naţiunii franceze – una din cele mai avansate şi originale în arealul european. O privire de ansamblu, chiar şi fugitivă, asupra arsenalului de traduceri efectuate de români în sec. XIX şi începutul sec. XX-lea din literaturile europene, denotă preferinţa culturii româneşti pentru arta literară a poporului francez – oglindă fidelă a felului de a fi al francezilor şi a specificului lor de a recepta realităţile autohtone şi nu numai.

S-a întîmplat însă că printre primele tălmăciri au nimerit câteva vodeviluri fade, uşurele care nu reflectau adevărata realitate franceză şi trăirile autentice ale autohtonilor. Anume acest fapt a declanşat în cultura română o discuţie amplă privind rostul şi necesitatea traducţiilor. S-au inclus în dialog cele mai de seamă personalităţi din domeniul literar-cultural: Gh. Asachi, C. Stamati, A. Russo, V. Alecsandri, M. Eminescu, M. Kogălniceanu şi C. Dobogeanu-Gherea. Au fost exprimate diferite opinii privind corelaţia traducţiilor cu fondul original al unei literaturi ajungându-se, pînă la urmă, la ideea că literatura tradusă va contribui la instituirea unui dialog interetnic şi cultural şi va deveni parte organică a contextului receptor numai dacă va fi imaginea fidelă a tezaurului etnocultural din care provine. E cazul să pomenim aici articolul lui Eminescu *Comedia franceză şi comedia rusească* în care operei lui Gogol, în special *Revizorului* şi *Sufletelor moarte,* i se aduc elogii profunde pentru viaţa reală reflectată în ele şi pentru „tipurile sale copiate de pe natură (…) precum îi găseşti în târguşoarele pierdute în mijlocul stepelor căzăceşti” (Eminescu, p.61).

BDD-A30765 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.187 (2026-01-07 07:34:27 UTC)

Noi, românii de la est de Prut, am tradus foarte mult în ultima jumătate a sec. al XX- lea, mai ales din literatura rusă şi din cea ucraineană. Ne-am familiarizat şi cu un şir de opere importante din alte literaturi: franceză, italiană, spaniolă, engleză, germană, americană, poloneză etc. Grija noastră ca să efectuăm versiuni calitative din diverse literaturi este de remarcat, dar noi nu suntem la fel de insistenţi în promovarea, prin versiuni, a operelor naţionale de seamă în alte spaţii culturale. Voi ilustra această constatare prin cîteva date din domeniul interacţiunilor literare moldo-ucrainene, referindu-ne, pe scurt, la modalităţile de promovare a operei şevcenkiene în spaţiul nostru cultural şi a operei eminesciene în Ucraina.

În R. Moldova creaţia literară a marelui Cobzar e prezentă în limba română prin patru cărţi de poezie şi două culegeri antologice plurigenuriale, la care se adaugă studiul monografic ***Şevcenko*** de L. Hinkulov, seria *Oameni de seamă* (1979). În total, ele alcătuiesc peste 90 de coli editoriale.

În Ucraina din opera eminesciană au fost editate patru cărţi de poezie (ultimele, din anul 2000, sunt bilingve, în româneşte şi în ucraineană) şi o culegere antologică plurigenurială. În total, circa 50 de coli editoriale, dintre acestea vreo 20 de coli revin textului românesc.. Se impun ca fapte pozitive tirajele mai numeroase ale ediţiilor ucrainene. Dar, insatisfacţia o creează nu atît volumul de trei ori mai mic al cărţilor apărute în Ucraina, cât faptul că al doilea volum de traduceri (1974) nu constituie o treaptă ascendentă în comparaţie cu primul (1952). Astfel de cazuri, în cadrul activităţii editoriale desfăşurate de românii din stânga Prutului nu se atestă.

Este firesc şi îmbucurător faptul că primul poet român editat în Ucraina în seria *Opere alese* a fost Mihai Eminescu şi că cel de-al doilea volum venea să completeze imaginea poetului român nepereche cu un şir de opere noi, peste douăzeci. Dar e regretabil că, sub aspectul calităţii, volumul al doilea este inferior primului. Vina pentru acest declin o poartă, după părerea noastră, nu atât traducătorii, cât critica literară, respectiv traductologia. La apariţia primului volum, critica de întâmpinare a exagerat calitatea transpunerilor. Ne referim la evidentele excese din recenziile semnate de O. Noviţki, D. Oighenştein, M. Holodnîi şi despre un articol al literatului cernăuţean N. Bogaiciuc. Înţelegem, e la mijloc şi faptul că unele versiuni ucrainene răsună mai armonios decât cele ruseşti şi că la începutul anilor ’50 în patria lui Taras Şevcenko s-au întreprins eforturi remarcabile în tălmăcirea operelor Luceafărului poeziei româneşti. Dar, astfel de constatări ca: „sunt traduse splendid”, „merită cea mai înaltă apreciere” sunt capabile să pericliteze judicioasa idee că opera unui scriitor de geniu rămâne mereu deschisă pentru diverse replăsmuiri, eventuale interpretări critice şi, bineînţeles, pentru considerente şi generalizări traductologice.

E cunoscut faptul că imaginea unei ţări se promovează şi prin traduceri. Deşi axiomatică, afirmaţia necesită o precizare: prin replăsmuiri performante, inspirate şi fidele spiritului care domină originalul şi prin susţinerea meritată a lor din partea traductologiei şi imagologiei. Nu se pune la îndoială faptul că opera eminesciană

BDD-A30765 © 2019 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.187 (2026-01-07 07:34:27 UTC)

reprezintă cartea identitară a neamului românesc. Dacă acestei cărţi, adică tezaur literar, când este inclusă prin tălmăciri într-un spaţiu alogen, i se alterează nişte trăsături fundamentale, i se afectează unicitatea, înseamnă că, la rându-i, va apare estompată şi imaginea spirituală a ţării reprezentate de personalitatea artistică tutelară.

Imaginea spirituală a unei culturi nu va fi cea autentică şi în alte cazuri: când în lista de opere alese pentru tălmăcire vor lipsi scrierile cele mai reprezentative, adică cele care constituie faţa genurilor literare. Atare situaţii impun obligativitatea traductologiei de a supraveghea cu multă atenţie atât procesul de selectare a operelor ce urmează a fi traduse în alte limbi, cât şi calitatea tălmăcirii, precum şi aprecierea obiectivă a acţiunilor din partea criticii şi a ştiinţei literare din ambele spaţii.

Aducem şi un exemplu de estompare a unor imagini extrem de importante dintr-o traducere rusească. El se conţine în culegerea de poezii ***Расстояния*** (Москва, 1968), efectuată din creaţia lui Arhip Cibotaru de tălmăcitorii ruşi Iuri Pankratov şi Ivan Harabarov. Textul original intitulat ***Lui Serghei Esenin*** are la bază un şir de expresii plastice cu o funcţie sugestivă bine gândită. Iată-le: *suflet bîntuit de vîntul stepei, troică albă, boltă sinilie, boboci de nori, cîntece albastre, mesteacăn îmbrăcat în sarafan de soare, rusoaică preafrumoasă, troică-nvîrtejită*. Unele din aceste similitudini cu cîntecele liricului din Riazani defel nu au fost replăsmuite, altele au fost recreate cu o mare aproximaţie. Însă, fără această asemănare ornamentală şi, bineînţeles, de conţinut, fără aceste atribute ale originalului esenian, traducerea nu poate să producă efectul cuvenit.

Cîteva cuvinte despre modalitatea nominalizată *reflectare artistică*. Printre multe alte acţiuni întreprinse de imperiul sovietic în ultimele trei decenii de existenţă figura şi o idee plauzibilă. Scriitorii erau orientaţi să reflecte în scrierile lor nu numai realităţile republicii în care vieţuiau, dar şi subiecte din celelalte spaţii geografice şi culturale. În consecinţă, în cadrul raporturilor literare moldo-ruso-ucrainene au apărut cîteva volume cu poezii inspirate de alte areale. Ne vom referi însă la două dintre acestea.

Volumul **La ţara doinelor**. ***Moldova în cartea cea mare*** *a vremii* (Chişinău, 1974) conţine, în paralel cu opere semnate de scriitori moldoveni, poezii şi evocări eseistice ale unor scriitori sovietici inspirate de realităţile româneşti din stînga Prutului. De acelaşi gen e şi placheta bilingvă ***Lire înfrăţite – Збратані ліри*** (Chişinău, 1979). Materia acesteia o constituie poeziile scriitorilor moldoveni consacrate Ucrainei şi operele versificate ale condeierilor ucraineni dedicate Moldovei. Textele moldovenilor sunt traduse în ucraineană, cele ucrainene în română. Traductologia, luînd în discuţie o atare creaţie, avea datoria să se pronunţe nu numai asupra măiestriei artistice a originalelor şi a versiunilor, dar şi asupra autenticităţii actului de reflectare a specificului etnopsihologic al spaţiului alolingv – ipostază în care ştiinţa despre traducere vine în contact nemijlocit cu imagologia. Atare acţiuni însă nu au fost întreprinse nici atunci şi nici ulterior. S-a căutat a scoate în evidenţă doar nobleţea actelor scriitoriceşti.

Câteva concluzii: Literatura şi arta reprezintă, conform constatării genialului poet M. Eminescu, nişte „oglinzi de aur ale realităţii”. În centrul acestor oglinzi se află imaginea artistică, iar chipul uman – componentul cel mai valoros al operei literare – solicită maximum de atenţie şi efort interpretativ judicios din partea ştiinţei literare.

BDD-A30765 © 2019 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.187 (2026-01-07 07:34:27 UTC)

Se ştie că anume traductologiei îi revine datoria să se pronunţe asupra reuşitei în recrearea celor trei componente de bază ale operelor traduse: mesajul ideatic, imaginea artistică şi melodicitatea/muzica textului. Devreme ce chipul uman constituie elementul cel mai valoros al paletei de imagini artistice, prin urmare, imagologia, în mod firesc, în demersurile sale exegetice, va veni în contact nemijlocit cu traductologia. Aceste acţiuni se vor produce şi în cazul interpretării anumitor imagini ale unei opere, dar în mod pregnant se vor manifesta când va fi luată în discuţie imaginea unei literaturi intrate prin tălmăciri în perimetrul anumitei spiritualităţi alolingve. În acest caz, de datoria traductologiei şi a imagologiei este să determine dacă producţia tălmăcită conţine imaginea autentică a literaturii donatoare şi, respectiv, a spaţiului identitar din care provin operele.

Cadrul raporturilor literare româno-est-slave, la care ne-am referit, prefigurează tangenţa imagologiei cu traductologia şi impune în consecinţă ideea că e de datoria acestor ramuri ştiinţifice să se impună ca supraveghetori atenţi ai dialogurilor interculturale ce se produc prin mijlocirea traducţiilor şi a operelor literare şi de artă inspirate din realităţi alolingve.

Referinţe bibliografice:

1. Vezi în acest sens: ПОЛЯКОВА О.А. В.А.Хорев об актуальности имагологических исследований. În: *Вестник вятского государственного гуманитарного уни верситета*. Выпуск Nr. 3(1) 2013

2. HEITMANN, Klaus. *Oglinzi paralele. Studii de imagologie româno-germană*. Bucureşti, 1996, 248 p.

3. A se consulta volumul *Identitatea limbii şi literaturii române în perspectiva globalizării*, volum îngrijit de Ofelia Ichim şi Florin-Teodor Olariu. Iaşi: Editura Trinitas, 2002.

4.Coordonator GEAMBAŞU, Constantin. *Studii de imagologie polonă*. Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti, 2010.

5. EMINESCU, Mihail. *Articole şi scrisori*. Alcătuire, articol introductiv şi comentarii C. Popoviuci. Chişinău: Editura Cartea Moldovenească, 1963.

BDD-A30765 © 2019 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.187 (2026-01-07 07:34:27 UTC)